

Stödöversyn distribution och visning

4 september 2014

Kristina Börjeson & Johan Fröberg

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Distribution och visning av film i Sverige – en översikt	5
Hur och var filmen visas.....	5
Vilka filmer som når en publik och vilka som inte gör det.....	6
Filminstitutets stöd	8
Stöd till distributörer.....	9
Stöd till filmfestivaler	9
Stöd till biografier	9
Stöd till visningsorganisationer	9
Nuläget – en analys av förutsättningar och effekterna av stöden.....	10
Distributörerna	10
Stöd till lansering av svensk långfilm.....	10
Stöd till spridning av kort- och dokumentärfilm	11
Stöd till lansering av importerad kvalitetsfilm	12
Stöd till paralleldistribution	13
Stöd till textning och syntolkning	14
Filmfestivalerna	14
Stöd till filmfestivaler	15
Biograferna	15
Stöd till teknisk upprustning och digitalisering (de minimis) av biografier.....	16
Stöd till publikarbete.....	17
Stöd till öppna visningar av svensk film.....	18
Stöd till anordnare av biograf föreställningar som inte är mervärdesskatteskyldiga	18
Visningsorganisationerna	19
Stöd till visningsorganisationerna	19
Avslutande kommentarer	21

Inledning

I Filminstitutets budgetunderlag för perioden 2014-16 konstateras att lansering och visning av film är av stor betydelse för att filmen ska nå sin publik. Samtidigt konstateras att det under 2013 avsätts 56 Mkr till detta område och att det saknas en samlad analys av effekterna för stödet inom visnings- och distributionsområdet. Frågan ställs om stöden motsvarar de behov som är mest angelägna och om medlen på ett effektivt sätt ger individer i hela landet möjligheter till ett rikt och varierat filmutbud.

I filmpropositionen *Bättre villkor för svensk film* (prop. 2012/13:22) skriver regeringen att det är betydelsefullt att ett brett utbud av film kan göras tillgängligt för en så stor publik som möjligt. Regeringen pekar på den kommersiella biografmarknadens begränsningar för att kunna sprida ett brett urval av filmer utanför de större städerna liksom att få distribution i Sverige för film som internationellt uppmärksammats på festivaler. I sin analys av biografmarknadens begränsningar konstaterar regeringen att uttrycket "film i hela landet" inte enbart bör stanna vid innebörden "film på så många biografier som möjligt i hela landet" utan att utvecklingen av fler visningsfönster bör bejakas och utnyttjas för spridning av värdefull film. Regeringen ser som angeläget att i ljuset av digitaliseringen ta vara på biografens särskilda kvaliteter och de ideella insatserna för visning av kvalitetsfilm. Regeringen avslutar sitt resonemang med att framhålla att de stödformer som hittills varit relevanta kan behöva omprövas under de kommande åren när följderna av digitaliseringen blir tydlig.

Även i Statskontorets rapport *Scener ur ett Filminstitut* (2013) föreslås att Filminstitutet ska analysera såväl stödets enskilda som samlade effekter och kontinuerligt följa upp stöden. Detta för att Filminstitutet ska kunna pröva i vilken omfattning stöden uppfyller de filmpolitiska målen samt pröva om vissa stöd ska tas bort eller slås ihop.

Främjandet av distribution och visning av kvalitetsfilm var en del av Filminstitutets uppdrag redan från början. Men det var först på 1970-talet, när filmstudiorörelsen frikopplades från Filminstitutets organisation, som ett regelrätt stöd inrättades. Ungefär samtidigt tilldelades även Bio Kontrastverksamheten inom Folkets Hus och Parker ett stöd. Båda dessa stöd motiverades främst med att dessa organisationer bidrog till att främja intresset för film över hela landet och till visning av kvalitetsfilm. Stöden blev snabbt politiskt uppmärksammade vilket ledde till att regeringen beslutade att stöd till dessa båda organisationer skrevs in i regleringsbrevet till Filminstitutet. Även vissa andra folkrörelser fick stöd för sin filmverksamhet främst med motivet att de var verksamma på mindre orter och kunde locka en ny publik till film och biografier.

Under 1970- och 1980-talet blev det uppenbart att den kommersiella filmmarknaden inte förmådde distribuera och visa kvalitetsfilm i den utsträckning som ansågs kultur- och filmpolitiskt motiverat. Det var en av anledningarna till att såväl Folkets Bio som Filmcentrum etablerades och tidigt kom att stödjas av Filminstitutet. Den roll som Filminstitutet hade antagit och som innebar att institutet utvecklats till att bli den största aktören för import och distribution av kvalitetsfilm avvecklades successivt till förmån för privata initiativ. De medel som Filminstitutet disponerat för egen verksamhet inom detta område omvandlades till stöd till aktörer med inriktning på kvalitetsfilm. Därmed skapades ekonomiskt utrymme för stöd till import och distribution av sådan film. Även festivaler kom att ses som ett sätt att bredda filmutbudet och understödja det mer kvalificerade intresset för film vilket fick till följd att flera festivaler fick sina första stöd under 1980-talet. Ledstjärnan för visnings- och distributionsstöden var att stödja sådan verksamhet som hade svårt att bli lönsam på marknaden.

Möjligheten att se film på biograf över hela landet minskade snabbt under 1980-talet på grund av biografnedläggningar och olika åtgärder sattes in för att hejda utvecklingen. Parallellt kom till för att distributörerna skulle ta fram fler visningskopior så att ny film snabbare kom ut i landet. Den sämre lönsamheten för biograferna ledde till att teknik och underhåll blev eftersatt och därmed minskade biografernas attraktionskraft. Mot den bakgrunden inrättades ett upprustningsstöd som främst kom att gälla inköp av nya stolar, projektorer och senare även ljudanläggningar. Även stödet till skolbio motiverades med omsorgen om biografen och sågs som ett sätt att vinna tillbaka den unga publiken till

biograferna, en åtgärd som gjordes med vetskap om att allt fler unga stannade hemma och såg film på video i stället för att gå på bio.

Senare års distributions- och visningsstöd har i större utsträckning tagit sikte på att stödja den svenska filmen. Även om svensk film internationellt sett haft en stark ställning på hemmamarknaden så enades filmavtalets parter i början av 2000-talet om att göra det mer ekonomiskt lönsamt att visa svensk film genom lanseringsstödet och stödet till biografägare för öppna visningar av svensk film.

Som en röd tråd genom alla stöd går tanken att stödja verksamheter som inte överlever på marknadens villkor. Det gäller inte bara på filmens område utan genomsyrar hela det statliga kulturstödet. I den bästa av världar skulle stöden inte behövas, men i den världen lever vi inte.

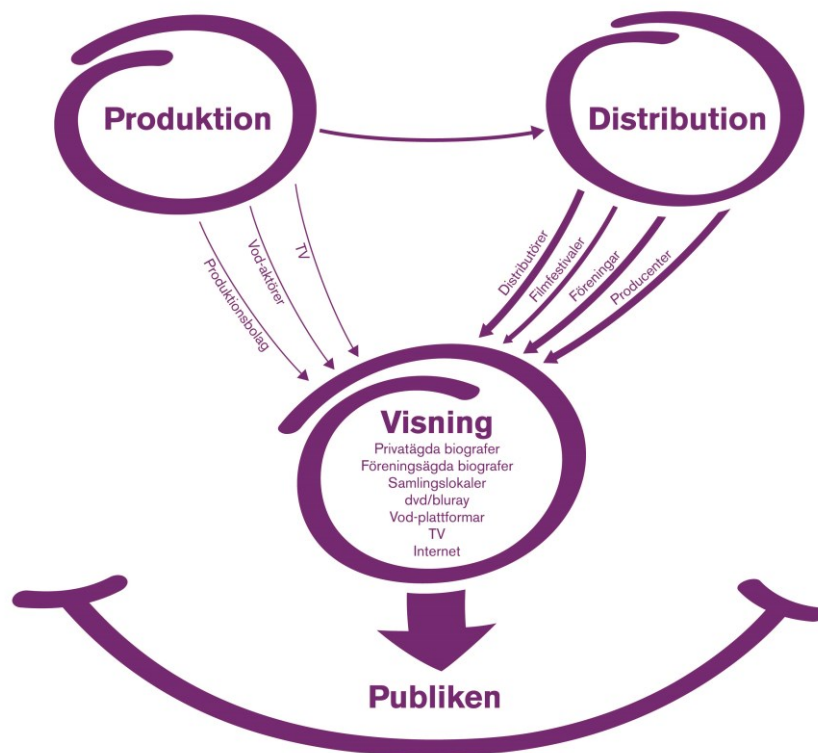
Med den snabba utvecklingen de senaste åren då digitaliseringen i praktiken genomförts i Sverige har branschens möjligheter till intäkter förändrats. De strukturer som funnits i decennier har skiftat utseende och de stöd Filminstitutet fördelat under de senaste åren är inte i alla delar anpassade till den verklighet som råder.

Den här rapporten ska på olika sätt försöka beskriva förutsättningarna för distribution och visning våren 2014. Den ska beskriva de förändringar som skett de senaste åren, vilka problem och utmaningar branschen står inför och på vilket sätt Filminstitutet kan se till att både filmavtalets och filmpropositionens mål uppnås. Rapporten ska också ge en analys av stödgivningen de senaste tre åren, dess effekter och tillkortakommanden. Av särskild betydelse blir att beskriva hur stöden kan tillgodose en ny situation med fönsterneutralitet. Rapporten ska ligga till grund för ställningstaganden där syftet är att publiken även fortsättningsvis ska kunna ta del av ett brett utbud av film oavsett var i landet man bor.

Rapporten baseras på en intern genomgång av stöd kopplade till distribution och visning, analys av hur publiken faktiskt konsumerar film samt intervjuer med branschen gjorda av frilansjournalisterna Camilla Larsson och Andrea Reuter.

Distribution och visning av film i Sverige – en översikt

För att på ett tydligt sätt beskriva hur filmen når sin publik i alla olika visningsfönster väljer vi här att dela upp branschen i tre grupper; produktion, distribution och visning. I respektive grupp har vi därefter samlat aktörer som på olika sätt idag eller i framtiden bidrar till att tillgängliggöra filmen. Med hjälp av nedanstående figur beskriver vi sedan flöden mellan de olika aktörerna utifrån två perspektiv; hur och var filmen visas och vilka filmer som når en publik och inte.

Figur 1. Här beskriver vi de grupper av aktörer vi identifierat och flödena dem emellan. Tjockleken på linjerna återspeglar antalet relationer.

Hur och var filmen visas

Den svenska publiken ser mycket film, cirka 80 stycken varje år. Två av dessa ser man på biograf och resten ses via tv, dvd och digitalt. Biograferna är ett viktigt fönster för både publik och filmskapare eftersom det är där filmen kommer till sin rätt och där den får sitt avstamp för andra fönster via PR och marknadsföring. Det är dessutom där publiken säger sig ha den starkaste och bästa upplevelsen av filmen. SF och Svenska Bio är de största privata biografägarna. Folkets Hus och Parker, Våra Gårdar och Bydegårdarna bidrar genom sina föreningsägda biografier till att upprätthålla en biografstruktur i framför allt små och medelstora orter runt om i hela landet. Dessa biografier har oftast en bred repertoar med allt från amerikanska blockbusters och svensk film till utländska kvalitetsfilmer.¹ Folkets Bio i sin tur har komplementbiografier på större orter och fokuserar framför allt på visning av egna och andras importerade kvalitetsfilmer och svenska kort- och dokumentärfilmer.

Under de senaste fem åren har digitaliseringen inneburit en omställning för biograferna. 94 procent är i dagsläget digitaliserade, fler kan tillkomma under 2014.² Det har dock inneburit att ett 50-tal biografialonger har försvunnit de senaste åren, framför allt på mindre orter. Flertalet av dessa har haft få föreställningar per år. Samtidigt kan vi konstatera att antalet biografialonger i relation till invånarantal

¹ Med kvalitet avser vi det som är angeläget, originellt och väl genomfört.

² Se Filminstitutets rapport Efter digitaliseringen – om teknikskiftets effekter på biografmarknad och filmutbud (2013).

är lågt i framför allt storstadsregionerna och att det saknas biografier helt och hållet på ett antal mindre orter.

Konsumtion av film i nästa led har tidigare skett via dvd men sker i ökande grad på vod-plattformar. Trots en sjunkande marknad når filmen fortfarande en publik via dvd och bluray. Det finns en förväntan på att vod-plattformarna, som växer både till antal och till storlek, ska ersätta denna marknad. Det är dock fortfarande ett mindre fönster, relativt sett. Till vod-plattformarna kan man räkna såväl Netflix, SF Anytime, Headweb som TriArt.se men också plattformar skapade av filmarna själva för att visa främst sina egna filmer. Antalet plattformar är många och utbudet av film, framför allt svensk, varierar mycket. För publiken innebär det stora antalet plattformar svårigheter att navigera i filmutbudet.

De flesta svenska filmer visas förr eller senare på en svensk tv-kanal, främst SVT och TV4. Med SVT:s webbtjänster finns det goda möjligheter för publiken att se ny kort- och dokumentärfilm. Den svenska spelfilmen däremot dyker upp långt senare på grund av regleringen av olika visningsfönster där fri-tv kommer sist i kedjan, cirka 2 år efter biografpremiären.

Vid sidan av olika betaltjänster är internet en plattform för visning av film där den kan nå en riktigt stor publik, till exempel via YouTube. Det sker dock oftast utan att generera intäkter annat än via reklam. I framtiden, med en utvecklad fönsterneutralitet, är det dock fullt möjligt att nya producenter kommer att rikta sig direkt mot den stora publik som finns på nätet. Som exempel finns redan filmskaparkollektivet Crazy Pictures som la ut kortfilmen *Den blå mannen* på en mängd olika sajter för att nå så stor publik som möjligt. I deras fall var inte intäkter de viktigaste just då utan distributionsformen var snarare ett sätt att etablera sig på nätet inför kommande filmproduktioner.

Ytterligare en plats där filmen visas är på illegala plattformar via internet. Filmer har i vissa fall visats hundratusentals gånger via nätet före biografpremiär, vilket leder till ett inkomstbortfall både för distributörer och biografägare.

Visningar arrangeras även i samlingslokaler som till exempel bibliotek där föreningar visar film med tillhörande samtal.

Vilka filmer som når en publik och vilka som inte gör det

Den flesta filmerna når sin publik via en distributör. Hit räknar vi dels de som är registrerade i nuvarande system hos FKB (Filmägarnas Kontrollbyrå), vilket kan vara allt från amerikanska och svenska bolag som UIP, Buena Vista, SF, Nordisk Film, TriArt Film och Njutafilms, till producenter som själva väljer att distribuera sina filmer som till exempel WG Film och Mantaray Film med flera.

Det finns också producenter, som utan att vara registrerade distributörer, tillgängliggör sina egna filmer för publik på annat sätt än via öppna visningar på biograf. Det kan till exempel vara via slutna visningar på biograf, dvd eller egna och andras vod-plattformar. Flera svenska produktionsbolag som producerar svensk spelfilm, dokumentär och kortfilm söker olika vägar att distribuera sina filmer. Vi ser att tv- och vod-aktörer också kan komma att spela en större roll framöver då det är fullt tänkbart att de börjar producera eget material.

Sedan 2007, då biografkedjan Astoria Cinemas gick i konkurs och de följdes det fick för biografstrukturen, har förutsättningarna för distribution av kvalitetsfilm försämrats. Konkurrenten om salongerna har ökat, framför allt i storstäderna. Där är det den bredare filmen med hög beläggning som dominerar. Det i sin tur leder till minskade intäkter för distributörer av kvalitetsfilm eftersom storstäderna står för mellan 70-90 procent av publiken även på deras filmer.

Digitaliseringen har dels inneburit ökade möjligheter att nå ut brett, dels en ökad flexibilitet i programsättningen. Möjligheten att nå ut snabbt och brett på många dukar samtidigt har i vissa fall lett till att en del filmer distribueras för stort bara för att möjligheten finns. I själva verket skulle både

distributör och biograf tjäna på att vänta lite på en del orter till dess att filmen låtit tala om sig. En följdfeffekt av detta är att visningsmöjligheterna för den mindre kommersiella filmen minskat.

Mellan 200 och 250 långfilmer har premiär på svenska biografer per år. Utbudet domineras av amerikansk film. Under 2013 var 45 procent av de premiärsatta filmerna amerikanska medan 20 procent var svenska och 29 procent europeiska. Både den amerikanska filmens genomslagskraft och publikens preferenser visar sig i att 65 procent av besöken gällde amerikansk film medan den europeiska filmen lockade 9 procent av besöken. Nära 25 procent av besöken gällde 3D-film. Trots att 43 procent av filmerna kommer från andra länder än USA och Sverige är förutsättningarna sådana att publiken stannar vid 11 procent av besökarna.

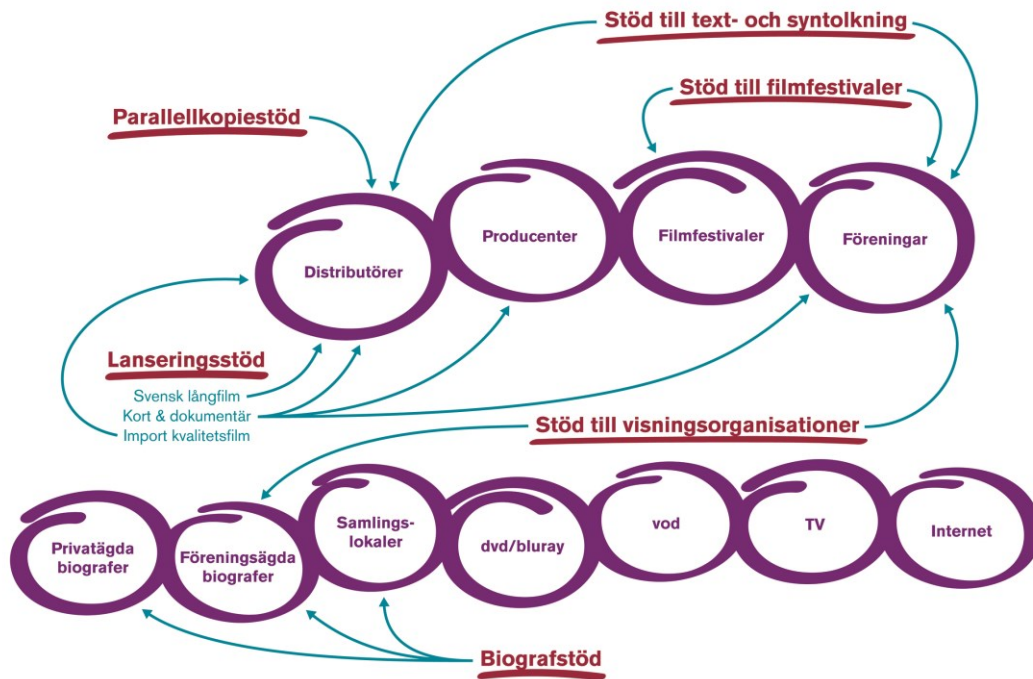
För svensk kort- och dokumentärfilm har visningsmöjligheterna varit begränsade. I och med de nya tekniska möjligheter som finns via digitala plattformar har möjligheterna ökat. Det är dock svårt för de här filmerna att ta sig in på de etablerade och kommersiella plattformarna vilket lett till att en del producenter bygger egna visningsplattformar, vilka kan vara svåra för publiken att hitta. Många producenter väljer att själva arbeta med sina filmer i alla led och även visa dem på biograf utanför ordinarie repertoar för att de ska få möta sin publik. Några distributörer, framför allt Folkets Bio, arbetar kontinuerligt med att visa svensk kort- och dokumentärfilm på bio. Gemensamt för de här filmerna är att de ofta har få besökare på biograf men att de ses av en, i många fall, betydligt större publik på tv.

Ett viktigt komplement till ordinarie repertoar är den utländska film utan distribution som visas på filmfestivaler och liknande tidsbegränsade arrangemang. Det kan vara på större filmfestivaler som de i Göteborg och Stockholm men även på mer specialiserade festivaler som CinemAfrica och Malmö Arabic Filmfestival. Gemensamt för en stor del av den film som visas på festivaler är att den kommer från länder och språkområden som sällan finns på den ordinarie repertoaren. Det finns förstås en publik för den här filmen året om vilket till exempel Göteborg International Film Festival har upptäckt och därför lanserar en vod-plattform för utländsk kvalitetsfilm under hösten 2014. En del distributörer har också en direktimport av utländsk kvalitetsfilm för dvd- eller vodrelease.

En annan viktig grupp för att filmen ska nå sin publik är föreningar av olika slag. Hit räknas till exempel några av visningsorganisationerna som Sveriges Förenade Filmstudios, Doc Lounge, Filmcentrum och Biografcentralen, men också intresseföreningar som tillfälligt arrangerar visningar som till exempel pop-upcinema och filmhelger med tema. Alla dessa har ett tydligt fokus på att visa kvalitetsfilm både på bio och via dvd och vod.

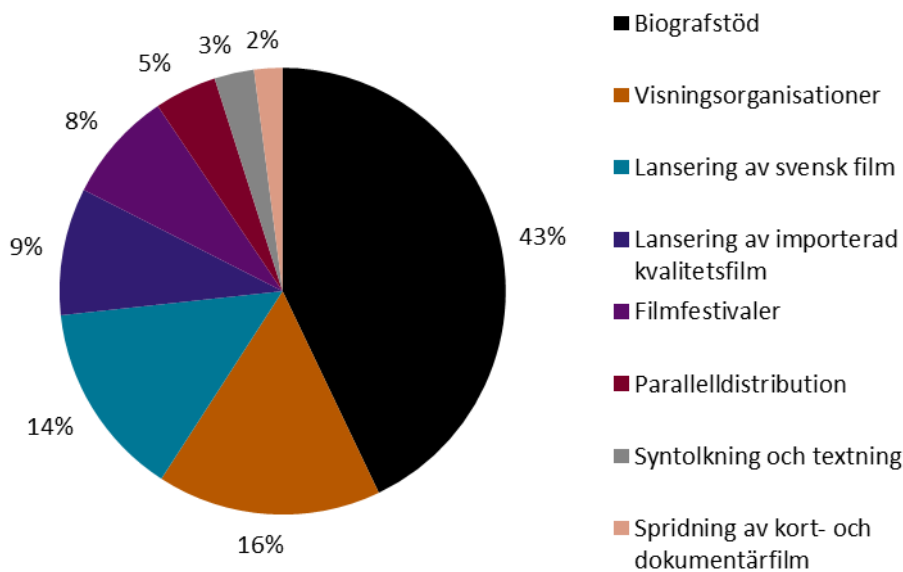
Filminstitutets stöd

Lite förenklat kan man dela in stöden till distribution och visning i fyra grupper: biografstöd, distributionsstöd, stöd till filmfestivaler och stöd till visningsorganisationer. I figuren nedan beskriver vi vilka grupper som tar del av de olika stöden. Därefter följer en kortfattad presentation av stöden och deras syften.

Figur 2. Här beskriver vi vilka grupper av aktörer som är mottagare av Filminstitutets stöd till distribution och visning. Gruppen vi kallat produktion erhåller inga stöd för distribution och visning och är därför inte med.

Under 2013 beslutades om totalt cirka 58 miljoner kronor i stöd till distribution och visning.³ De fördelades enligt följande:

³ Inledningsvis refererade vi till budgetunderlaget 2014 och dess hänvisning till att det avsattes 56 miljoner i stöd till detta område 2013. I detta belopp ingår dock stöd som inte ingår i denna översyn; stöd till regionala produktionscentrum och lokalt stöd till filmkulturellt arbete (skolbio). De i översynen ingående stöden hade en budget 2013 på 50 miljoner kronor. Förklaringen till att de beslutade stöden uppgick till 58 miljoner kronor 2013 är finansieringens koppling till intäkterna på biografrafer som översteg prognosen som låg till grund för budgeten.

Stöd till distributörer

Filminstitutet fördelar stöd till distributörer på den svenska marknaden för lansering av svensk långfilm, textning och syntolkning av svensk film, lansering av importerad kvalitetsfilm, parallellstöd och spridning av svensk kort- och dokumentärfilm. Målet är att öka publiken för svensk film och att främja distribution av kvalitetsfilm.

- Stödet till lansering av svensk långfilm syftar till att ge svensk film en framträdande position på den nationella biografrepertoaren.
- Stödet till spridning av svensk kort- och dokumentärfilm syftar till att stärka möjligheterna för konstnärligt värdefulla filmer i denna genre att nå ut, både på bio, dvd och nätet.
- Stödet till lansering av importerad kvalitetsfilm syftar till att bidra till ett varierat utbud på den svenska biografrepertoaren. Projektstöd fördelas på årsbasis till profilerade kvalitetsfilmsdistributörer för lansering av flera filmtitlar. Titelstöd fördelas till distributörer som inte omfattas av projektstödet för lansering av enskilda filmer. Dessutom finns ett särskilt versioneringsstöd för svensk versionering/dubning av importerad barnfilm.
- Stödet till paralleldistribution av filmkopior syftar till att öka tillgången till aktuell film på mindre orter. Stödet ges till distributörer för kopior av både svensk och utländsk film med stor publikpotential.
- Stöd fördelas för textning på svenskt språk av svensk film för biografkopior och dvd, syntolkning på svenskt språk av svensk film för dvd, biografvisning av svensk film, textad eller syntolkad på svenskt språk och utvecklings- och försöksprojekt som främjar stödets syfte.

Stöd till filmfestivaler

Stöd till filmfestivaler ges till filmfestivaler som genom sina respektive profiler bidrar till ett breddat utbud av kvalitetsfilm i Sverige och som därmed bedömts vara av nationellt intresse.

Stöd till biografier

För att stärka biografier på mindre orter och komplementbiografier i större städer fördelar Filminstitutet stöd till biografägare för teknisk upprustning, publikarbete och öppna visningar. Stöd fördelas även till anordnare av biografföreställningar som inte är mervärdesskatteskyldiga.

- Stödet för teknisk upprustning syftar till att biografstrukturen på främst mindre och medelstora orter bevaras och förstärks samt till att det finns biografier med likvärdig teknisk standard över hela landet.
- Stödet för publikarbete har målet att långsiktigt öka publiken och dess möjlighet att ta del av ett varierat filmutbud.
- Momskompensation fördelas till anordnare av biografföreställningar som inte är mervärdesskatteskyldiga och som därmed saknar avdragsrätt.
- Stödet för öppna visningar syftar till att stärka biografstrukturen utanför de största städerna samt till att öka spridningen av svensk film till mindre orter. Stödet avser öppna visningar av svensk film.
- Befrielse från SFI-avgift ges till biografägare som under en begränsad tid erbjuder filmer med tydlig profil som skiljer sig från det ordinarie utbudet med syftet att bredda utbudet.

Stöd till visningsorganisationer

Stöd till visningsorganisationer ges till ideella organisationer som arbetar med spridning av film på nationell nivå. Målet är att publiken över hela landet ska ha tillgång till ett varierat utbud av kvalitetsfilm.

Nuläget – en analys av förutsättningar och effekterna av stöden

Alla stöd, oavsett om de är filmkulturella eller hör till avtalet, har ett syfte och riktlinjer för hur de ska fördelas som justeras då och då för att anpassas till nya behov. Det har fått till följd att man i de nuvarande stöden kan se glapp mellan syften och riktlinjer. Vid en eventuell ändring av nuvarande stödssystem är det viktigt att se över hur de formulerats så att de har en tydlig koppling till regeringens och filmavtalets mål samt bidrar positivt till branschens utveckling.

Nedan följer en beskrivning av dagsläget, delvis baserad på intervjuer gjorda med olika stödmottagare, och en översyn av stödens inriktning och hur de fördelats de senaste åren.

Distributörerna

Alla distributörer, med undantag för några av de amerikanska, arbetar med både svensk och utländsk film. En av dem, Folkets Bio, heläger biografer i Sverige och några, bland annat Svensk Filmindustri och TriArt Film har del i eller är helägare i vod-plattformar. Antalet filmer som respektive bolag har premiär på per år varierar mellan cirka 10 och 30 stycken.

Distributörernas intäkter kommer från filmernas olika så kallade fönster. Med start på biograf följer sedan dvd/vod (TVOD), betal-tv, fri-tv och SVOD⁴. De senaste åren har intäkterna från dvd-uthyrning och försäljning sjunkit medan intäkterna från vod-rättigheter inte stigit i samma takt. Problemet är således minskade intäkter snarare än ökade kostnader.

Biograffönstret har blivit ett av få säkra fönster med intäkter om man har en tillräckligt publik film. Biografen är också viktig även om filmen kanske inte får en stor publik eftersom det är där filmen uppmärksammas av media och omvärld. Det råder stor konkurrens om biograferna, framför allt i storstäderna, och en hel del filmer får alldeles för korta speltider. Filmerna hinner inte etablera sig innan det är dags för nya filmer att ha premiär. Det kortar exponeringen på bio vilket i sin tur leder till minskade intäkter i efterföljande fönster.

Av intervjuerna framgår tydligt att situationen har förvärrats bara under de senaste tre åren och att det blivit tuffare att bedriva distributionsverksamhet. Det gäller allt från vilka premiärdatum man får, vilka biografer och visningstider en film tilldelas till kostnaden för VPF-avgifter.

Uppdelningen mellan de framgångsrika och de inte så publika filmerna har blivit tydligare. De stora, kommersiella filmerna drar den förväntade publiken och många av de riktigt smala filmerna klarar sig eftersom man gör rimliga och realistiska estimat. För mellanfilmerna är problematiken mer komplex. De får sällan en tillräckligt bra sättningsvilket leder till att distributören själv inte vågar tro på dem tillräckligt mycket för att ge dem en lanseringsbudget som skulle kunna leda till en stor publik.

För att kunna nå ut med filmerna till publiken är flera av distributörerna beroende av stöd. Nedan följer en kortare presentation och värdering av de olika stöden på distributionsområdet.

Stöd till lansering av svensk långfilm

Syftet med stödet är att öka synligheten för svensk film och därmed publiken. I riktlinjerna beskrivs att stödet riktas mot filmer där lanseringen är i behov av ökade resurser och där ett stöd bedöms kunna göra en påtaglig skillnad för synligheten och det publika utfallet. Vid beslut beaktas filmens innehåll och form, filmens målgrupp och lanseringens utformning. Stödet finansieras sedan 1 januari 2014 via 4 procent av

⁴ TVOD – Transactional Video On Demand, hyra eller köp av enskild film/avsnitt. SVOD – Subscription Video On Demand, betalabonnemang med eller utan bindningstid.

filmavtalets medel⁵ vilket motsvarar en budget på cirka 12 miljoner kronor per år. Tabellen nedan redovisar åren 2011-2013 då stödet finansierades med 2 procent av filmavtalets medel.

Stöd till lansering av svensk långfilm			
	2011	2012	2013
Ansökningar	41	40	43
Beviljade	30	29	29
Distributörer	8	11	8
Beslutat stöd (kr)	8 884 500	9 385 314	8 175 000

Stödet i sin nuvarande form redovisas enbart via utdrag från huvudbok eller liknande. Till detta kommer box-office och publiksiffror som rapporteras veckovis. Till skillnad från flera andra stöd krävs ingen skriftlig utvärdering kring arbetet och utfallet av lanseringen. Allt sammantaget är det ett stöd där effekterna är svåra att utvärdera. I vissa fall vet vi att filmer inte skulle ha haft biopremiär överhuvudtaget om de inte fått stöd, i andra fall kan stödet ha spelat en mindre roll och enbart täckt ett underskott i budgeten. Stödets nuvarande utformning gör det inte möjligt att arbeta långsiktigt. Flera av distributörerna önskar därför få stöd för ett eller flera år i taget. Det skulle ge arbetsro och trygghet men också resurser för omallokering av medel för att bättre tillgodose enskilda filmers behov. Det påpekas också att man i framtiden vid bedömning av estimat i ansökan bör ta hänsyn till filmens publik i alla fönster och inte bara på biograf.

I dagsläget finns ett glapp mellan produktion och distribution vad det gäller lanseringsarbete. Ofta är tiden mellan färdig film och premiärdatum för kort och möjligheterna att etablera svenska filmer, särskilt de med originalmanus, är små i konkurrens med många andra filmer. För att svensk film ska nå ut till rätt målgrupp och en större publik vid rätt tidpunkt krävs bättre möjligheter att planera lanseringsarbetet, något som även bör tas hänsyn till i stödgivningen.

Stöd till spridning av kort- och dokumentärfilm

Syftet är att öka spridningen av svensk kort- och dokumentärfilm av hög kvalitet i olika visningsformer. Vid bedömning av ansökningar värderas filmens/filmernas konstnärliga värde, inriktningen av lanseringen och projekt som lanseras via digitala plattformar. Hänsyn tas också till projekt som är riktade mot nya publikgrupper och om projektet präglas av ett jämställdhets-, mångfalds- och/eller barnperspektiv.

Stöd till spridning av svensk kort- och dokumentärfilm			
	2011	2012	2013
Ansökningar	29	21	31
Beviljade	13	17	23
Stödmottagare	10	10	14
Beslutat stöd (kr)	1 460 000	1 820 000	1 189 000

Stödet finansieras via den filmkulturella budgeten och har en årlig budget på 1,2 miljoner kronor sedan 2013, dessförinnan låg budgeten på 1,8 miljoner kronor. Sedan januari 2013 har en övre maxgräns på 80 000 kronor införts, detta för att möjliggöra en ökad spridning till fler mottagare istället för att stora summor går till färre. Målet uppnåddes redan första året men i kommentarer från en del stödmottagarna finns kritik mot denna övre gräns. Generellt kan man säga att stödet är spretigt på ett sätt, men samtidigt ett av få stöd som är generöst i riktlinjer och tankebanor och främjar förstagångssökarens lanseringsidéer och tankar. Även för det här stödet är de direkta effekterna svåra att utvärdera. Man kan dock konstatera att utan stöd till flera av filmerna hade de enbart varit hänvisade till

⁵ Procentsatsen anger hur stor del av medlen inom filmavtalet som ska användas till lansering av svensk film efter att avräkning gjorts för avgifter till internationellt samarbete, stöd till åtgärder mot olovlig hantering av film samt för publikrelaterat stöd och producentstöd.

tv-visningar. Stödet har en relativt liten budget och söktrycket är högt vilket också talar för dess stora betydelse.

Stödet riktas inte enbart till distributörer utan kan sökas av producenter, föreningar, visningsorganisationer och andra som arbetar med spridning av film. Det finns en gemensam syn hos producenter som själva lanserat sina filmer att relationen mellan produktionsstöd och kort- och dokumentärstödet är skev och skickar ut dubbla signaler om vad Filminstitutet tror om projekten. Å ena sidan kan man få relativt höga produktionsstöd men inget eller lågt stöd för lansering och spridning. Ett annat problem som påtalas är bristen på möjligheter till visning.

Distributionen av kort- och dokumentärfilmen sker idag inte på något enhetligt sätt. Det gör att publiken har svårt att hitta till den. De flesta svenska dokumentärer visas på SVT, en del får också biografpremiär och eller visas på filmfestivaler. Även en relativt liten del av de svenska kortfilmerna visas på biograf och SVT, men även dessa har en plats på landets filmfestivaler. Det stora flertalet filmer visas dock i mycket begränsad omfattning och de som visas på SVT och bio försvinner snabbt från respektive visningsfönster. Det har lett till att flera filmare skapar egna digitala plattformar, en del där de tar betalt men de flesta helt gratis, för att kunna visa sina filmer. Dessa är dock i många fall svåra för publiken att hitta.

Stöd till lansering av importerad kvalitetsfilm

Syftet med stödet är att säkra ett varierat utbud av utländsk kvalitetsfilm på den svenska biograf-, dvd- och vod-repertoaren. Stödet fördelas till filmer med hög konstnärlig kvalitet och bristande kommersiell bärkraft. Speciella prioriteringar inom stödet är filmer från, för den svenska repertoaren, ovanliga länder och språkområden, filmer för barn/ungdom samt filmer gjorda av kvinnor. Stödet finansieras via den filmkulturella budgeten och har en årlig budget på drygt 5 miljoner kronor.

Lanseringsstödet fördelas dels som stöd till enskilda filmtitlar, dels som stöd till profilerade kvalitetsfilmsdistributörer för ett helt års repertoar. Syftet med att fördela stöd på årsbasis är att skapa långsiktighet och stabilitet i en ekonomiskt sårbar struktur av kvalitetsfilmsdistributörer. En nackdel med en sådan tillämpning är att flexibiliteten i stödgivningen minskar. Dessutom minskar det ekonomiska utrymmet att stödja nya aktörer och satsningar i andra visningsfönster än biograf.

Stöd till lansering av importerad kvalitetsfilm helår

	2011	2012	2013
Ansökningar	3	4	3
Beviljade	2	2	3
Antal sökande	3	4	3
Beslutat stöd (kr)	2 400 000	2 400 000	3 300 000

Stöd till lansering av importerad kvalitetsfilm titel (inkl. versionering)

	2011	2012	2013
Ansökningar	58	49	44
Beviljade	25	25	17
Antal sökande	11	13	14
Beslutat stöd (kr)	3 030 000	2 925 000	2 029 000

Det finns olika sätt att utvärdera utfallet av importstödet. Ett sätt är att jämföra de importstödda filmerna med den svenska biografrepertoaren i stort. En sådan jämförelse visar till exempel att importstödda filmer har ett högre genomsnittligt kritikerindex än den totala repertoaren, att importstödda filmer har en högre andel kvinnliga regissörer än repertoaren i stort och att en övervägande majoritet av det totala antalet filmer på repertoaren från "övriga världen" (utanför Europa och USA) har beviljats någon form av importstöd.

Ett annat sätt är att studera hur många filmer i huvudtävlan på de största internationella festivalerna (exempelvis Cannes, Berlin och Venedig) som når den svenska biografrepertoaren tack vare stödet. När man studerar huvudtävlingssektionerna på dessa festivaler under de senaste fem åren ser man att 5-10 filmer per år från varje festivals tävlingssektion får svensk biografpremiär. I princip alla vinnarfilmer når också den svenska repertoaren.

Den ekonomiska redovisningen av de beviljade stöden visar att lansering av kvalitetsfilm oftast är en förlustaffär, och därmed nästan inte är möjlig utan ekonomiska stöd. Säkerligen skulle vissa kvalitetsfilmer komma till Sverige ändå, via större filmbolag, men bredden och mångfalden i utbudet skulle utebli.

Även om ovanstående är en relativt positiv beskrivning av importstödet effekter så finns det dock en hotbild som på sikt riskerar att urholka importstödet effekter. Flera av kvalitetsfilmsdistributörerna pekar på att möjligheterna till intäkter har minskat de senaste åren. Man pekar framför allt på två faktorer: svårigheten att få tillräckligt långa sättningar på biograf och de nästan uttraderade intäkterna från dvd-försäljning som inte på något sätt kompenseras av intäkter från vod. Utöver det är filmerna beroende av intäkterna från visningar i stor- och universitetsstäder där konkurrensen är som hårdast om dukarna.

Det är fullt tänkbart att vod-marknaden kommer att ersätta dvd-marknaden men i det rådande klimatet är det viktigt att ge dessa distributörer möjlighet till ett långsiktigt och hållbart arbete. Det i sin tur gagnar de enskilda filmernas lansering och påverkar därmed filmernas möjlighet att nå ut bredare och till en större publik.

Stöd till paralleldistribution

Syftet är att ge publiken på mindre orter tillgång till aktuell film och ett brett filmutbud på bio. Distributörerna är mottagare av stödet men stödets verkliga målgrupp är biografier på små och medelstora orter.

Stödets effekt har förändrats kraftigt av digitaliseringen av Sveriges biografier. Ursprungligen finansierade stödet inköp av extra 35 mm-kopior av publika filmer. Dessa fick endast visas på "parallellorter" (under 25 000 invånare) under de första veckorna efter premiären. Numera fördelas istället en schablonsumma på 30 000 kronor per filmtitel, oavsett storlek på release. Motkravet är att distributören utlovar att samtliga biografier på parallellorter ska få tillgång till filmen om de så önskar.

Digitaliseringen har kraftigt minskat den ekonomiska belastningen på stödet. 2013 fördelades cirka 2,6 miljoner kronor till 68 filmer. Att jämföra till exempel med cirka 9,7 miljoner kronor till 75 filmer under 2010 eller cirka 10,7 miljoner kronor till 98 filmer under 2011. Som en följd av detta gjordes, inför 2014, en förändring i filmavtalet vad gäller parallellstödet. Tidigare öronmärktes minst 3 procent av filmavtalets medel till parallellstödet. Från och med 2014 är denna nivå sänkt till 1 procent.

Parallellstöd			
	2011	2012	2013
Ansökningar	98	67	66
Beviljade	98	67	66
Antal sökande	10	8	8
Beslutat stöd (kr)	10 808 900	6 045 200	2 615 155

Ett sätt att försöka mäta utfallet av stödet är att studera hur många biografialonger på orter under 25 000 invånare som visat de 20 mest sedda filmerna redan under premiärveckan. Här ser man en mycket positiv utveckling. 2010 var den genomsnittliga siffran 88 salonger per film under premiärveckan. 2013 hade den siffran ökat till 161 salonger per film under premiärveckan. Den viktigaste förklaringen är med all säkerhet digitaliseringen snarare än parallellstödet – billigare filmkopior och större möjlighet att med en

begränsad ekonomisk insats nå ett stort antal landsortsbiografer. De distributörer som tillfrågas om parallellstödet i intervjuerna är också kritiska till stödet och menar att det spelat ut sin roll och att man lite schablonmässigt söker det. Det finns samtidigt företrädare för visningsorganisationer som menar att stödet fortfarande fyller en viktig funktion för spridningen av film till hela landet.

Stöd till textning och syntolkning

Förutsättningarna för stödet till textning och syntolkning håller på att förändras i grunden, i och med den teknikutveckling för syntolkning och upplästa undertexter som pågår inom regeringsuppdraget ”Tillgänglig bio”. Därför görs en separat utvärdering och utvecklingsplan för detta stöd inom ramen för regeringsuppdraget.

Sammanfattningsvis kan följande uppfattas som problem för distributörerna:

Flera faktorer ser ut att negativt påverka kvalitetsfilmsdistributörernas ekonomiska förutsättningar:

- Konkurrensen om sättningsplatser på biograf har hårdnat och framför allt har det blivit svårare för filmer att få ligga kvar på repertoaren under en längre tid. Från flera distributörer hörs önskemål om fler biografdukar i storstäderna där de största möjligheterna till intäkter finns.
- Intäkterna från dvd-försäljningen är på väg att försvinna samtidigt som intäkterna från video-on-demand hittills inte kompenserat detta bortfall.

Även andra faktorer påverkar distributörernas situation:

- Lanseringsstödet fokusering på biograf och titel försvårar möjligheten att arbeta långsiktigt och planera lanseringsarbete på lång sikt och i flera fönster.
- Distributionen av kort- och dokumentärfilmer lider av underfinansiering på grund av låga stöd och låga eller inga intäkter. Det i sin tur leder till en mycket ojämn spridning av dessa filmer i en mängd olika visningsfönster vilket gör det svårt för publiken att hitta filmerna.

Till sist kan konstateras att parallellstödet, enligt distributörerna, har spelat ut sin roll i dagens digitala distributionssystem och inte längre har någon effekt på hur distributören planerar en filmsättning.

Filmfestivalerna

Det finns ett antal, sedan decennier tillbaka, väletablerade festivaler i Sverige som till exempel Göteborg International Film Festival, Stockholms filmfestival och BUFF. Dessa visar ett brett utbud av film av olika genrer och ursprung till skillnad från en del nyare festivaler med tydligt nischat innehåll. Här finns bland annat Malmö Arabic FF, Fantastisk FF och CinemAfrica. En filmfestival möjliggör på ett enkelt sätt, för både publik och bransch, att se film och diskutera den i ett koncentrerat sammanhang. Filmfestivalernas utbud är oftast ett annat än det som finns på ordinarie biografrepertoar.

Festivalerna har drabbats av sjunkande medieförsäljning och i ekonomiskt bistra tider drar företag ner på annonser och sponsring. Även löner och hyror ökar. Festivalerna har en förhållandevis stor del av arbetskraften som jobbar ideellt, vilket är både en tillgång och en svaghet. Det positiva är det engagemang och förankring som volontärerna bidrar med, svagheten att man inte kan ställa samma professionella krav på ideella som på anställda. Festivalerna fungerar ofta som utbildning för och ingång till filmbranschen.

För att stärka sin förankring och utveckla sin verksamhet satsar festivalerna på barn och unga/skolvisningar, visningsturnéer, utsändningar, tävlingar och priser, åretruntverksamhet och branschmöten/seminarieverksamhet. Tack vare den digitala tekniken har nu också festivalerna möjlighet att utveckla sin roll att göra urval och förmedla detta via vod-tjänster.

Generellt önskar de flesta festivaler att de fick mer uppmärksamhet och att man tar deras kompetens och arbete mer på allvar. De står för en stor del av talangutvecklingen inom branschen och har kunskap inom en mängd olika områden som skulle kunna komma fler till nytta om man skapade forum för diskussion och kunskapsutbyten.

Stöd till filmfestivaler

De flesta festivaler som får festivalstöd från Filminstitutet, finansierat via den filmkulturella budgeten, söker betydligt mer än de får. Behovet handlar framförallt om att kunna anställa fler som kan arbeta kontinuerligt och långsiktigt. Första nivån är att ha personal på heltid året om som kan hålla ihop organisationen, nästa att utveckla marknadsföring och finansiering via samarbeten och sponsring och att kunna förstärka den professionella styrkan i samband med själva festivalen. Andra behov är att kunna besöka andra festivaler och fortbilda sig.

Stöd till filmfestivaler			
	2011	2012	2013
Ansökningar	24	25	24
Beviljade	11	13	14
Antal sökande	23	24	23
Beslutat stöd (kr)	3 580 000	3 795 000	4 660 000*

*Nordisk Panorama 600 000 kr och MOVE utvecklingsstöd 100 000 kr

Det årliga stödet redovisas genom en omfattande enkät som ger information om filmerna, antal visningar, ursprung med mera. Även publiken analyseras och redovisas, liksom representationen från branschen. Ekonomin redovisas i årsredovisningen som ska bifogas. Nyttan av stödet är stor, för en del handlar det om ren överlevnad medan det för andra är en mindre del av budgeten men ett viktigt incitament för att kunna få stöd från andra.

Filmfestivalernas största problem är att inkomsterna är koncentrerade till en kort period per år då själva festivalen äger rum. De flesta har dock andra verksamheter igång året runt och därför uttrycks från många håll en önskan om att kunna söka tillfälliga stöd för utveckling, utbildning och andra behov som dyker upp under året. Även här finns en önskan om möjlighet till mer långsiktigt stöd på två eller tre år.

Sammanfattningsvis kan följande uppfattas som problem för filmfestivalerna:

Många festivalorganisationer har det ekonomiskt svårt då bland annat sjunkande medieförsäljning lett till minskade intäkter. Samtidigt har andra kostnader som till exempel löner och salongshyror ökat. Många upplever det som svårt att bedriva långsiktig planering då stödet enbart går att söka årsvis. Stödet upplevs som oflexibelt både vad det gäller beviljade stödsummor och många saknar möjligheten att söka mindre summor för mer tillfälliga behov.

Biograferna

Den största biografägaren i Sverige är SF Bio, följd av Svenska Bio. De två tillsammans står för drygt 82 procent av besöken och innehar cirka 46 procent av landets biografsalonger. Därefter kommer Folkets Hus och Parker med cirka 20 procent av landets salonger som står för knappt 3,8 procent av besöken. Andra mindre aktörer på marknaden är bland andra Eurostar, FHP/Filmstaden Sundsvall och Cinemasceen i Katrineholm. Det har sett ungefär likadant ut sedan Astoria Cinemas gick i konkurs 2007.

Svenska Bio och SF Bio slutförde digitaliseringen 2012. För övriga biografägare återstod fortfarande ett större antal salonger att digitalisera vid årsskiftet 2012/2013, framför allt vad gäller Folkets Hus och Parker, Våra Gårdar, Bygdegårdarna och Folkets Bio. Under 2013 var det främst biografer på mindre orter som digitaliserades.

Under 2013 gjordes 16,6 miljoner biobesök vilket är 7,5 procent färre än 2012 men i nivå med 2011. Speciellt biografer utanför större städer vittnar om att digitaliseringen inneburit en kraftig förstärkning av verksamheten och en nytändning. Tillgång på aktuell film snabbare, motiverade medarbetare på biografen och intensivare marknadsföring har i de flesta fall resulterat i att en större publik hittat till biografen. På orter med färre än 30 000 invånare minskade antalet besök däremot med bara 2 procent jämfört med 2012. Skälet till detta är till stor del den breda spridning som de tre mest sedda filmerna under december 2013 fick: *Hobbit: Smaugs ödemark*, *Hundråringen som klev ut genom fönstret* och *försvann*

och *Sune på bilsemester* stod tillsammans för drygt 80 procent av besöken på de mindre orterna. Digitaliseringsprocessen har även inneburit att biografen och kommunen i många fall hittat varandra, att kommunen sett att biografen är en viktig samlingspunkt och kulturinstitution som man måste värna om.

Enligt filmavtalet ska minst 7 procent av avtalets medel användas till biografstöd.⁶ Stöden får omfatta stöd till biografägare för öppna visningar av svensk film, stöd till biografägare för publikarbete, stöd för upprustning av biografier samt stöd till sådana anordnare av biografifeställningar som inte är mervärdesskatteskyldiga.

Stöd till teknisk upprustning och digitalisering (de minimis) av biografier

Sedan 2010 har fokus i stödgivningen till biografier legat på övergången till digital teknik för biografier som inte omfattas av VPF-avtal. I början av 2013 upphörde i princip all distribution av analoga 35 mm-kopior och ersattes med digitala filmkopior (DCP) på hårddisk. Biografier som inte har skiftat till digital visningsteknik har ingen film att visa.

Under de senaste tre åren har 241 salonger digitaliserats med hjälp av stöd till teknisk upprustning och det statliga stödet (de minimis). Genom det statliga stödet tillfördes resurser för att snabbt kunna genomföra teknikskiftet och ge de mindre biograferna möjlighet att fortsätta att visa film då distributionen av 35 mm-film upphörde. Tillsammans med den digitalisering som de större biografägarna genomfört utan stöd har det lett till att 94 procent av landets kvarvarande salonger är digitaliserade.

Stöd till digitalisering av biografier (de minimis)

	2011	2012	2013
Ansökningar	32	92	47
Beviljade	20	67	44
Beslutat stöd (kr)	4 924 000	16 840 500	11 194 350

Syftet med stödet till teknisk upprustning är att ge biografier en teknisk standard som bidrar till att biografstrukturen på främst mindre och medelstora orter bevaras och förstärks samt till en likvärdig teknisk biografstandard över hela landet. Stödet kan sökas av biografier på orter som har färre än 30 000 invånare och av så kallade komplementbiografier på större orter.

Såväl Filminstitutet som biografier har haft fokus på att genomföra teknikskiftet under de tre senaste åren. Stödet till teknisk upprustning gick under 2011-2012 i hög grad även till digital utrustning. Då var det få biografier som sökte stöd för annan teknisk upprustning eftersom all ekonomisk kraft lades på att installera ny digital visningsteknik. Under 2013 märktes ett markant ökat behov av att byta ut gamla filmdukar för att på bästa sätt kunna återge den höga bildkvalitet som en digital 2K-anläggning medger, inte minst vid 3D-visning. Många biografier som teknikskiftat upptäckte också att de var tvungna att byta eller uppgradera sina ljudanläggningar för att utnyttja den höga ljudkvalitet som genereras från de digitala filmkopiorna.

Stöd till teknisk upprustning

	2011	2012	2013
Ansökningar	154	80	78
Beviljade	76	55	77
Beslutat stöd (kr)	16 992 400	10 758 000	5 515 750

⁶ Procentsatsen anger hur stor del av medlen inom filmavtalet som ska användas till biografstöd efter att avräkning gjorts för avgifter till internationellt samarbete, stöd till åtgärder mot olovlig hantering av film samt för publikrelaterat stöd och producentstöd.

För att möta nya behov hos biografägarna har stödet sedan våren 2014 öppnats för ett antal nya möjligheter. Bland annat kan man söka för byte av biograffåtöljer, webbaserade biljettbokningssystem och ljusskyltar.

Stödet bidrar till att biografstrukturen på främst mindre och medelstora orter bevaras och förstärks samt till att det finns biografier med likvärdig teknisk standard över hela landet. Om det också leder till att publiken ökar till följd av stöd för teknisk upprustning är svårt att mäta men att biografbesökaren ser och hör bättre än tidigare samt sitter bekvämt påverkar antagligen indirekt publikens vilja att återvända till biografen. I kombination med visning av flera aktuella filmtitlar i hög visningskvalitet ökar sannolikt publiktillströmningen.

Vad det gäller redovisning av stöd till teknisk upprustning är den i dagsläget endast av ekonomisk karaktär. Det krävs ingen skriftlig redogörelse för vilken inverkan stödet haft på publiktillströmning eller biografens möjlighet till positionering. För att bättre kunna analysera effekterna av stödet till teknisk upprustning, med alla dess delar, krävs en mer detaljerad redovisning.

Stöd till publikarbete

Stödet kan sökas av biografier på orter med färre än 30 000 invånare, komplementbiografier och biografier med särskilda skäl. Syftet är att öka biopubliken och dess möjlighet att ta del av ett varierat filmutbud. I prioriteringsgrunderna nämns också samverkan med region och kommun samt om biografen är den enda på orten.

Stöd till publikarbete			
	2011	2012	2013
Ansökningar	14	11	94
Beviljade	4	4	84
Antal sökande	14	11	45
Beslutat stöd (kr)	238 925	690 000	9 060 428*

*nära 6 300 000 kr avser satsningen Mer svensk film på bio som delades ut under december till cirka 50 biografier för publikarbete.

Under omställningen av biograferna till digital teknik har publikarbetet prioriterats ner både på biograferna och hos Filminstitutet. När digitaliseringen nu genomförts på flertalet biografier finns nya möjligheter som kräver aktivt arbete lokalt för att förverkliga. Möjligheten till stöd kan sannolikt motivera biograferna att formulera sig i projekt och jobba med utveckling, men det är svårt att veta exakt hur avgörande och betydelsefullt stödet är. Det är också känt att statliga stöd kan fungera motiverande gentemot andra offentliga stödgivare. Både kommuner och biograferna själva har gått in med motprestationer.

Tendensen är att de biografier som har personal anställd och lite mer ekonomiska resurser, och publikt underlag, har tid och kraft att söka stödet, medan de med minst resurser inte heller har kraft, tid eller kompetens att söka pengar för utveckling. Det finns en önskan om både färdiga paket och ett enkelt, ganska lågt arrangörstöd som är lätt att söka.

Stödet redovisas senast sex månader efter genomfört projekt då biografen redogör för kvantitativa data som repertoar, antal visningar och publikantal, liksom ekonomiskt utfall och kvalitativa bedömningar av projektets resultat och effekt. Redovisningen ger information om visningsverksamheten och utfallet av densamma. Redovisningen kan också säga något om i vilken mån publiken har ökat och om repertoaren breddats. Relationen mellan repertoarmål och publikmål är dock komplicerad. En bredare repertoar med fler smala filmer kan ge lägre publiksiffror, i alla fall på kort sikt, och omvänt. Enskilda filmtitlar kan också ha stort genomslag men säga förhållandevis lite om publikens biovanor och utfallet av biografens publikarbete.

I och med digitaliseringen av biograferna har möjligheterna till ett breddat och flexibelt utbud ökat. Det är lätt för biograferna att programmera men i det ligger även en utmaning att hitta publik till filmerna och att ta reda på vilka filmer publiken vill se. För att göra detta krävs i många fall en kompetenshöjning av personal vad gäller marknadsföring och målgruppsarbete.

Stöd till öppna visningar av svensk film

Stödets syfte är att stärka biografstrukturen utanför de största städerna samt öka spridningen av svensk film i hela landet. Stöd kan generellt sökas av biografer på orter med färre än 25 000 invånare. Dessa sluter avtal med Filminstitutet och får stödet automatiskt utifrån försålda biljetter på svensk film. Stödet kan även sökas av biografer på större orter med hänvisning till särskilda skäl.

Berättigade att söka är:

- Biografer på orter med fler än 25 000 invånare som huvudsakligen visar ett kompletterande utbud av kvalitetsfilm.
- Biografer på orter med fler än 25 000 invånare om särskilda skäl föreligger, till exempel om orten i fråga har få biografosalonger, ett relativt begränsat filmutbud och/eller få biografbesök i förhållande till sin folkmängd.
- Biografer av förortskaraktär.

2013 avsattes 8,6 miljoner kronor till stödet och fördelningen fastställdes till 8 kronor per försåld biljett på svensk film. Det innebär att 8 634 000 kronor totalt fördelades till 333 salonger som hade avtal respektive 40 som sökt med hänvisning till särskilda skäl.

Stöd till öppna visningar av svensk film

	2011	2012	2013
Beviljade	410	356	373
Beslutat stöd (kr)	7 611 808	7 907 202	8 634 000

Stödet är mycket uppskattat av biograferna och utgör ett välkommet tillskott i biografkassan utan annan motprestation än att biografen visar svensk film. Om stödet också leder till att de faktiskt visar mer svensk film är svårt att mäta. Många biografer uppger dock att de hellre väljer en svensk film framför en utländsk för att den i bästa fall drar mer publik och genererar stöd. Stödet bidrar helt klar till att stärka biografstrukturen i landet, främst på mindre orter, men även komplementbiografer stärks av stödet.

Stöd till anordnare av biograf föreställningar som inte är mervärdesskattskyldiga

Stödets syfte är att kompensera för momskostnader som åläggs biograf föreningar/anordnare som saknar avdragsrätt. Mottagare är sammanslutningar av ideella föreningar som i egen regi eller genom anslutna medlemmar regelbundet anordnar biograf föreställningar (visningsorganisationer) samt föreningsägda biografer som inte tillhör någon sammanslutning.

För 2013 fanns 1 600 000 kronor att disponera för stödet. Storleken på stödet för de enskilda stödmottagarna baseras på de aktuella momskostnader de redovisat för verksamhetsåret gällande filmfrakter och filmhyror. 2013 sökte och fick fem visningsorganisationer, och till dem anslutna biografer, samt sex enskilda biografer stöd.

Stöd till anordnare av biograf föreställningar som inte är mervärdesskattskyldiga

	2011	2012	2013
Ansökningar	11	14	11
Beviljade	10	12	9
Beslutat stöd (kr)	1 600 000	1 600 000	1 600 000

Visningsorganisationerna och biograferna är nöjda med stödet. Exempelvis används medlen till fortbildning, teknisk support eller annat som biografen konkret har nytta av – efter överenskommelse med berörda biografer.

Sammanfattningsvis kan följande uppfattas som problem för biograferna:

Stödet för publikarbete uppfattas av flera småortsbiografer som krångligt att söka och det saknas möjlighet att bevilja mindre summor för begränsade projekt. Det kan leda till att de ideellt drivna biograferna, som inte har anställd personal och ofta har störst behov av stödet, inte alls söker.

Det finns orter i Sverige som sedan lång tid saknar biograf och orter som till följd av förändringar på biografmarknaden numer saknar biograf. Som redan beskrivits menar flera distributörer att det saknas dukar i storstäderna. Ett flertal biografägare och visningsorganisationer har påtalat bristen på stöd för nyetablering eller nystart av nyligen nedlagda biografer.

Visningsorganisationerna

Många av de arrangörer av filmvisningar, öppna eller slutna, som finns i landet tillhör någon av de visningsorganisationer som finns. Till exempel samordnas föreningsdrivna biografer på små och medelstora orter av Riksförbundet Våra Gårdar, Riksorganisationen Folkets Hus och Parker och Bygdegårdarnas Riksförbund. Kvalitetsfilmsbiografer som drivs av lokala Folkets Bio-föreningar samordnas av Riksföreningen Folkets Bio. Ett hundratal lokala filmklubbar med inriktning på kvalitetsfilm samordnas av Sveriges Förenade Filmstudios. Förutom dessa räknas i dagsläget även Doc Lounge, Biografcentralen och Filmcentrum till visningsorganisationerna.

Dessa så kallade visningsorganisationer är sinsemellan olika. FilmCentrum arbetar i huvudsak med distribution av film mot skola, institutioner och föreningar. DocLounge visar svensk och utländsk dokumentärfilm runt om i landet medan SFF genom sina 133 filmstudios sprider kvalitetsfilm till publiken främst utanför storstäderna. En stor del av den nämnda filmen visas på biografer som drivs av de visningsorganisationer som har en struktur av biografer ute i landet så som FHP och Våra Gårdar. Biografcentralen vill vara en branschorganisation för kvalitetsfilmsbiografer.

Gemensamt för alla är att de är ideella organisationer. Centralorganisationen ska på olika sätt stärka arbetet hos den lokala visningsarrangören och kan till exempel stå för filmbokning, programsättning, utbildning, utveckling, support, visningsdagar och olika typer av visningsprojekt med ett specifikt innehåll. Visningsorganisationen är ofta en garant och en förutsättning för att den lokala visningsverksamheten ska bedrivas.

Stöd till visningsorganisationerna

Det syfte som presenteras i stödets riktlinjer är att stärka tillgången till kvalitetsfilm i hela landet. Detta syfte är dock i praktiken inte heltäckande. I tidigare propositioner och filmavtal har man också betonat vikten av visningsstrukturer generellt i hela landet, inte bara för ett specifikt innehåll, vilket i praktiken fortfarande påverkar stödgivningen. Förändrade distributionsstrukturer, och till viss del förenklade, har öppnat för organisationer som till exempel DocLounge. Dessa passar inte in i den traditionella tanken kring visningsorganisationer och har bidragit till en breddning av stödet som i sin tur lett till en otydlighet.

Stödet, som finansieras från den filmkulturella budgeten, fördelas i form av ett verksamhetsstöd till den totala filmverksamheten inom respektive organisation. Inför 2014 beviljades stöd till åtta visningsorganisationer. I handläggningen görs en övergripande bedömning av organisationens verksamhet, snarare än en bedömning av enskilda detaljer. Den viktigaste effekten av stödet är att dessa strukturer för visning av film upprätthålls. Däremot kan detaljer vara svåra att bedöma och utvärdera eftersom verksamheterna är komplexa.

Stöd till visningsorganisationer

	2011	2012	2013
Ansökningar	11	10	12
Beviljade	9	9	12
Antal sökande	9	9	8
Beslutat stöd (kr)	8 480 000	8 540 000	9 390 000

Ett problem i bedömning och handläggning är att organisationerna inbördes är olika. Det är komplicerat att till exempel jämföra en organisation med ett stort antal biografer över hela landet, med en organisation vars fokus är ett kvalitetsfilmsinnehåll snarare än stor geografisk spridning. Man skulle med visst fog kunna hävda att stödet till visningsorganisationer rymmer tre olika stödformer: verksamhetsstöd till samordnare av biografer på små och medelstora orter, verksamhetsstöd till samordnare av visningsarrangörer/biografer med ett kvalitetsfilmsinnehåll samt verksamhetsstöd till organisationer som verkar i skärningspunkten mellan distributions- och visningsverksamhet.

Ett annat problem i stödgivningen är att både stödda organisationer och deras respektive stödnivåer är "ärvda" sedan många år och därigenom svåra att revidera. Genom ett ekonomiskt tillskott till stödet har Filminstitutet dock kunnat stödja två relativt nybildade organisationer, Biografcentralen och Doc Lounge, och därigenom kunnat förhålla sig till förändrade förutsättningar i omvärlden.

De ekonomiska förutsättningarna för visningsorganisationerna är att de bedriver en icke-kommersiell verksamhet och därmed är beroende av stödet från Filminstitutet. Organisationernas övriga finansiering kommer till exempel från sättningsavgifter, medlemsavgifter och deltagaravgifter vid olika typer av arrangemang. Visningsorganisationerna uppfattar Filminstitutets stöd som viktigt för att den svenska publiken dels ska kunna ta del av ett utbud av film på biograf, dels ska kunna ta del av ett kompletterande utbud av kvalitetsfilm.

Trots att stödet fördelas årligen finns en önskan hos de flesta stödmottagarna om ännu längre periodicitet, ibland upp till tre år. Å andra sidan är det också önskvärt med möjlighet att söka för aktiviteter och projekt som ligger utanför det beviljade stödet. Några av aktörerna ägnar sig åt flera verksamheter och söker olika stöd för dessa, vilket upplevs som ineffektivt. Bland visningsorganisationerna finns stort intresse att diskutera och följa upp de årliga redovisningarna.

Sammanfattningsvis kan följande uppfattas som problem för visningsorganisationerna

Mottagarna av stödet är inbördes olika och därmed blir grunden för och värderingen av organisationernas arbete otydlig. Stödet har funnits under en lång period och organisationerna är beroende av de "invanda" stödnivåerna för att kunna bedriva sin verksamhet. Därmed blir stödet i praktiken oflexibelt, dels för omfördelning mellan de befintliga mottagarna, dels för stöd till nya mottagare.

Eftersom stödet beviljas endast några veckor före det nya verksamhetsårets början, uppstår svårigheter för organisationernas långsiktiga planering. Flera aktörer har framfört att perioden för ett beviljat stöd borde vara betydligt längre än dagens stödperiod på ett år i taget.

Avslutande kommentarer

Enligt mål uppsatta både i regeringens proposition *Bättre villkor för svensk film 2012/13:22* och 2013 års filmavtal nämns bland annat att de statliga stöden ska syfta till att främja spridning och visning av värdefull film i olika visningsformer i hela landet. Detta ska göras med kvalitet, förnyelse och tillgänglighet som övergripande inriktning. Vid översynen av stöden har brister synliggjorts vad det gäller filmens möjligheter att nå sin publik. Det befintliga systemet har funnits länge och för att så bra som möjligt svara mot branschens utveckling har enstaka stöd reviderats genom nya syften och riktlinjer. Ibland har dessa två lyckats följas åt men för en del stöd har glappet mellan syfte och riktlinjer blivit så stort att medel fördelats på otydliga grunder och kopplingen till målen varit oklar.

Det nuvarande stödsystemet är ett ”stuprörssystem” där de olika stöden inte ”pratar” med varandra eller går att kombinera i någon större utsträckning. Som ny aktör i branschen är det svårt att få stöd dels för att många av stöden är låsta för längre perioder och pengarna därmed tar slut vid ett tillfälle, dels för att stöden tenderar att fördelas på liknande sätt år efter år. Titelstöden är mer tillgängliga, men där finns i flera fall för lite pengar för att öppna för flera nya stödmottagare.

Sammantaget kan man säga att översynen har synliggjort en hel del brister men också visat på vad och vilka som är de viktiga delarna för att upprätthålla en struktur för filmens väg till publiken. Det finns inte en alternativ bransch någon annanstans som kan ta över uppdraget utan vi ser ett antal aktörer som verkat länge och har visat att de funnit modeller och arbetsätt för att filmen ska nå ut.